

Kristne fra Mellemøsten i Odenses kirkeliv - et integrationsperspektiv

Refleksioner fra en praktikperiode efteråret 2008 ved Folkekirkens Tværkulturelle Samarbejde i Odense
ved Kirsten Jørgensen, sognepræst og stud. mag.

Udover at være sognepræst i Folkekirken er min baggrund et igangværende kandidatstudium på Center for Mellemøststudier ved Syddansk Universitet.

I forbindelse med uddannelsen kræves der et tre måneders praktikophold. Det anbefales, at praktikopholdet finder sted ved et firma, en organisation eller en politisk eller administrativ enhed i Mellemøsten. Men såfremt et sådant praktikophold ikke er ønskeligt i relation til den studerendes forventede beskæftigelsesområder, kan kravet om praktik dækkes ind via organisationer, firmaer osv. i Danmark, der arbejder med problemstillinger af mellemøstlig relevans – f.eks. Dansk Flygtningehjælp, de kommunale integrationsenheder, skoler med en høj procentdel af elever med en mellemøstlig baggrund, virksomheder, der opererer i Mellemøsten osv. Som ansat i Fyens Stift var det helt oplagt for mig at søge om et praktikophold på det lokale kirkelige integrationsprojekt, som oven i købet er enestående af sin art i Danmark: Folkekirkens Tværkulturelle Samarbejde i Odense, herefter FTS. FTS's ledere, Jesper Hougaard Larsen og Marianne Larsen var så venlige at tage imod min ansøgning, og jeg har fulgt FTS's arbejde fra 1. september 2008 til 1. januar 2009.

På baggrund af opholdet har jeg udarbejdet en rapport ud fra en nærmere defineret projektbeskrivelse. Mit projekt var at undersøge, hvorvidt og i givet fald hvorledes FTS, forstået som et integrationsprojekt, lever op til sit formål hvad angår kristne indvandrere og flygtninge fra Mellemøsten. Desuden ønskede jeg at eftersøge og diskutere hvilket integrationsbegreb, FTS arbejder ud fra. Dette integrationsbegreb perspektiverede jeg desuden ud fra to andre kirkelige odenseanske sammenhænge, hvor der også arbejdes med integration, Church of Love og Vollsmose Kirke.

Det følgende er resultatet af min undersøgelse.

Præsentation af Folkekirkens Tværkulturelle Samarbejde

Folkekirkens Tværkulturelle Samarbejde (FTS) blev dannet i 1999 på initiativ af biskop Kresten Drejergaard og domprovstiet (Skt. Knuds). 22 sogne i de to Odense-provstier; Skt. Knuds og Hjallesø provsti etablerede samarbejdet på baggrund af kapitel 8 i Lov om menighedsråd, jvf. Lovbekendtgørelse nr. 571 af 21. juni 1996. Denne bekendtgørelse muliggør samarbejde mellem sognene, finansieret af kirkekassen.

FTS begyndte arbejdet i lejede lokaler i den gamle kaserne på Sønder Boulevard i Odense. I 2001 flyttede FTS til mere centrale lokaler i Vestergade 51 B. Lokalerne ligger midt i gågade-systemet og er dermed vældigt tilgængelige, men huslejen er dyr, og i skrivende stund overvejes det at flytte FTS til nye lokaler. Dette sker i en centraliseringsproces, hvor det søges at bringe de to provsti-kontorer, kirke-skole samarbejdet i Odense og FTS under samme tag. Dette kan medføre, at FTS i højere grad en nu bliver en synlig del af det folkekirkelige arbejde i Odense.

Om baggrunden for FTS har biskop Kresten Drejergaard sagt¹, at initiativet udspringer af identifikationen af to behov:

For det første så han et behov for at hjælpe kristne flygtninge og indvandrere, der ofte kommer fra afrikanske og mellemøstlige lande. Disse kristne kan have meget svært ved at finde sig til rette i en dansk (sogne) menighed. De ender derfor ofte med at blive kirkeløse, når de kommer til Danmark. De kommer til at stå udenfor et menighedsfællesskab, hvori de kan dyrke deres tro. Tanken var, at FTS vil kunne tjene som et sådant menighedsfællesskab samt udgøre en passage til andre kristne menigheder i byen, evt. flygtningens/indvandrerens lokale folkekirkemenighed.

For det andet ønskede biskoppen at synliggøre kristendommen for muslimske indvandrere og flygtninge, for hvem kristendommen i Danmark generelt og Den danske Folkekirke specielt kan forekomme uprofileret, uskarp og meget lidt synlig. FTS var altså også tænkt som et dialog- og brobygningsprojekt.

Disse tanker resulterede i en formålsparagraf, der i FTS's vedtægter lyder således:

§ 3. Tværkulturelt Samarbejde i Odense har til formål at drive arbejde blandt asylsøgere, flygtninge og indvandrere med henblik på at fremme en folkelig og kirkelig integration på tværs af etniske og religiøse forskelle.

Stk. 2. Samarbejdet skal involvere "frivillige" (både gammel-danskere og nydanskere) for dermed at medvirke til større forståelse og kontakt mellem gammel-danskere og nydanskere.

Formålsparagraffen udmøntes konkret i tre overordnede hovedopgaver:

1. Gudstjenesteligt og kirkeligt arbejde for og med kristne i form af regelmæssige gudstjenester i Skt. Knuds kirke (domkirken). Disse internationale gudstjenester er folkekirkelige i deres form, men der indgår mindst en salme på engelsk; der gives et resume af prædikenen på engelsk og den afsluttende bøn er altid på engelsk. Der er i overensstemmelse med Den danske Folkekirkes nadversyn åbent nadverbord for alle. Der holdes også regelmæssigt familiegudstjenester. Kirkelige handlinger som vielse og begravelse/bisættelse kan også foregå i FTS's regi. FTS stiller sig til rådighed for sjælesorg og undervisning.
2. FTS søger at være et dialogrum mellem muslimer og kristne. Dette foregår bla. i sprogcafeen, hvor FTS yder hjælp med det danske sprog. Der afholdes møder og foredrag, hvor alle kan mødes på tværs af nationalitet og religion. FTS har klubvirksomhed både for børn, unge og voksne.
3. FTS driver oplysningsvirksomhed om sit eget arbejde og om forhold, der vedrører nydanske kristne og religionsdialog. Denne virksomhed varetages af FTS's ledere; Jesper Hougaard Larsen og Marianne Larsen, der begge er ordinerede teologer, og former sig som foredrag, avisartikler mm.

I følge *Evaluering af Folkekirken Tværkulturelle Samarbejde i Odense* fra 2007 udarbejdet på Institut for Litteratur, Kultur og Medier, SDU af Maria Bondo Gravesen og Johs. Nørregaard Frandsen havde FTS i "2000 omkring 1000 besøg, mens tallet i 2006 var flere end 6000 og i 2007 endnu større" (Gravesen og

¹ i *Evaluering af Folkekirken Tværkulturelle Samarbejde i Odense*, 2007

Frandsen 2005: 6). Af samme evaluering fremgår det, at det største antal besøg er i sprogcafeen; det næststørste besøg er deltagelse i fester (fx Skt. Hans og julefest) og det tredjestørste besøgstal er til FTS's udflugter. Lige derefter kommer besøgende til de månedlige internationale gudstjenester.

Præsentation af metode

Som metode i undersøgelsen besluttede jeg forud at bygge på kvalitative interviews med udvalgte kristne indvandrere og flygtninge med tilknytning til FTS. Desuden skulle samtaler med FTS's leder, Jesper Hougaard Larsen, indgå som baggrund for rapporten.

Ved praktikperiodens begyndelse fik jeg imidlertid en overraskelse. Det viste sig nemlig, at det kun lod sig gøre at identificere to personer med de forudsætninger, jeg søgte (kristne fra Mellemøsten med tilknytning til FTS); en katolik fra Irak (Habeab) og en protestantisk konvertit fra Iran (Matthew)².

Deraf rejste det oplagte spørgsmål sig: hvorfor er så få kristne fra Mellemøsten knyttet til FTS?

På det spørgsmål kunne man forestille sig en række mulige svar: Er det udtryk for, at der numerisk er meget få kristne fra Mellemøsten i Odense? Er det udtryk for at disse kristne har fundet (passage til) lokale sognemenigheder i Odense? Er det udtryk for, at disse kristne tilhører en anden konfession (den katolske eller anden) og derfor ikke ønsker at knytte sig til et fællesskab, der er hjemmehørende under Den danske Folkekirke, der er luthersk-evangelisk. Er det udtryk for, at disse kristne er sekulariserede og ikke ønsker et kirkeligt tilhørsforhold? Eller er der andre årsager?

For at få svar på disse spørgsmål valgte jeg desuden at opsøge Massoud Fourouzandeh, der er iraner og præst i Church of Love og Torben Hangaard, sognepræst i Vollsmose sogn, med den tanke, at de enten havde adgang til kristne fra Mellemøsten, som FTS ikke kendte til eller kunne give mig overblik hvem, hvor og hvor mange de kristne med baggrund i Mellemøsten i Odense er. Som bekendt registrerer man i Danmark ikke borgernes religiøse tilhørsforhold, så det var ikke muligt at skaffe sig et rent statistisk overblik. Inden jeg redegør for disse samtaler og interviews, så er der imidlertid en teoretisk præmis, der skal på plads. Der kræves nemlig en overvejelse over, hvad der menes med integration. FTS definerer sig som et integrationsprojekt, så hvad menes der med integration?

Præsentation af integrationsmodeller³

Jeg vil her definere tre integrations-modeller og tentativt applicere dem på det kirkelige område med særligt henblik på FTS's integrationsarbejde:

A. Assimilations-modellen

B. Den multi-kulturalistiske model

C. Den dynamiske model

² Informanternes fulde navne er mig bekendte, men jeg synes det er mest rigtigt ikke at offentliggøre dem her.

³ De af mig skitserede modeller er inspireret af Peter Seeberg og Kirstine Sinclairs rapport: *Odense kommunes fremtid – i et integrationsperspektiv*.

Ad A) Assimilations-modellen

Denne model insisterer på minoriteternes tilpasning til majoritetssamfundet. Denne forestilling ville i nærværende sammenhæng betyde, at Folkekirkens Tværkulturelle Samarbejde skulle forstå sin opgave som dette at fremme integration af de mellemøstlige kristne ind i folkekirkens sognemenigheder. Målet med FTS' arbejde ville dermed være at overflødiggøre sig selv i den forstand, at de 22 sogne bag FTS ville have integreret de kristne lokalt. Den kulturbetingede og konfessionsbaserede forskel mellem de mellemøstlige kristne indbyrdes og i forhold til de danske sogne ville hermed være om ikke udslettet så udjævnet.

Ad B) Den multi-kulturalistiske model

Denne model kaldes populært melting-pot modellen. Hermed forstås en integrationsmodel, hvor de politiske instanser forventes at levere spillerum for forskellighedernes udfoldelse: Multikulturalisme er "en forestilling om, at individets autonomi er uløseligt knyttet til dets kulturelt definerede sociale identitet. En gensidig anerkendelse mellem individer indebærer derfor en gensidig anerkendelse af de implicerede kulturer. Bærere af en given kultur har en kollektiv ret til at kræve, at det politiske fællesskab fører en aktiv politik, der sikrer deres kulturs trivsel" (Seeberg og Sinclair: 2005, p. 7). I nærværende sammenhæng ville denne integrationsmodel betyde, at FTS's arbejde skulle sigte på at sikre, at de mellemøstlige kristne finder en kirkelig sammenhæng, der matcher den kulturbetingede og konfessionsbaserede kirkelige sammenhæng, de har bag sig i deres hjemlande eller får mulighed for at skabe en nyt kirkeligt fællesskab, der tager skyldigt hensyn til deres kultur, fx som et særligt FTS-menighedsfællesskab.

Ad C) Den dynamiske model

Den tredje model, som jeg her kalder den dynamiske model, har i følge Seeberg og Sinclair sit grundlag i den franske, såkaldt republikanske tradition: "Udgangspunktet er..., at det politiske, økonomiske og sociale fællesskab baseres på en politisk orden, der forudsættes anerkendt af de etniske minoriteter... Majoritetssamfundet insisterer på social integration, dvs. aktiv samfundsdeltagelse, men anerkender kulturelle, etniske, religiøse forskelle, for så vidt disse ikke står i modsætning til samfundets legale grundlag. Idealet er således et dynamisk integrationsbegreb, hvis centrale byggesten er gensidighed og lighed" (Seeberg og Sinclair: 2005 p. 6). I nærværende sammenhæng vil dette integrationsbegreb betyde, at FTS leverer en overordnet og inklusiv ramme for de mellemøstlige kristnes religiøse liv, men at målsætningen ikke er en integration i de lokale sognemenigheder (assimilation), ej heller skabelsen af et særligt FTS-menighedsfællesskab.

Det næste spørgsmål er så:

Hvilken integrationsmodel arbejder FTS så efter?

I vedtægternes formålparagraf finder man følgende formulering:

§ 3. Tværkulturelt Samarbejde i Odense har til formål at drive arbejde blandt asylsøgere, flygtninge og indvandrere med henblik på at fremme en folkelig og kirkelig integration på tværs af etniske og religiøse forskelle.

Ved gennemgang af de referater af bestyrelsesmøder og repræsentantskabsmøder afholdt i FTS, som det har været muligt for mig at få adgang til, fremgår det ikke, at bestyrelsen eller repræsentantskabet efter projektets etablering på noget tidspunkt har diskuteret, hvad man nærmere forstår ved integration. Selve integrationsbegrebet har tilsyneladende ikke været sat formelt til debat. Heller ikke den af biskoppen bestilte evaluering af projektet, som blev udarbejdet af Maria Bondo Gravesen og Johs. Nørregaard Frandsen og som blev fremlagt for FTS i marts 2008, beskæftiger sig teoretisk med integrationsbegrebet og har tilsyneladende heller ikke givet anledning til en sådan formel diskussion i FTS's bestyrelse. Nuværende leder af FTS - siden november 2007 - Jesper Hougaard Larsen, der internt har diskuteret emnet med de øvrige ansatte, anfører i samtale med mig, at den åbne formålsparagraf åbner for alle tre ovenstående tolkninger af integrationsbegrebet. Han mener, at den åbne paragraf er udtryk for et pragmatisk valg for at tilgodese alle de kirkelige retninger, repræsenteret i de sogne, der står bag FTS. De kirkelige retninger kunne principielt have meget forskellige ideer om, hvilket integrationsbegreb, der ville være adækvat. Den åbne formulering betyder, at lederen kan definere integrationsbegrebet ret autonomt. Dette forstærkes af manglende aktiv deltagelse i debatten fra de 22 sogne, der understøtter projektet økonomisk.

Jesper Hougaard Larsen definerer selv FTS' principielle succeskriterium som det at gøre sig selv overflødig, fordi integrationsprocessen ideelt set burde overtages af sognene. Her abonnerer han på assimilationsmodellen. Men samtidig erklærer han denne tanke for umulig på nuværende tidspunkt. I lyset af de faktiske forhold ser han det ikke som meget problematisk, at FTS's integrationsprojekt ikke resulterer i, at de lokale sognemenigheder overtager integrationsprocessen. Men han ønsker på den anden side ikke, at FTS udgør et permanent kirkeligt fællesskab for de kristne, selvom han mener, at FTS rent faktisk godt kan gå hen og blive det. FTS må imidlertid principielt altid have foreløbighedsens karakter, fordi Jesper Hougaard Larsen ønsker at fastholde det folkekirkelige ståsted, og folkekirkens grundenhed er det geografisk bestemte sogn. FTS må ikke blive et kirkesamfund i sig selv, mener han. Han tager hermed afstand fra en multi-kulturalistisk tankegang, hvor et sådant særligt kirkesamfund ville være sanktioneret.

I sin gudstjenesteforståelse lægger Jesper Hougaard Larsen derfor vægt på, at gudstjenesterne er folkekirkelige, internationale gudstjenester, i modsætning til sin forgænger Leif Munksgaard, hvis gudstjenesteforståelse afspejles i en liturgi, der ligger længere væk fra den gængse folkekirkelige gudstjeneste og nærmere en forståelse af FTS-gudstjenesten som en særlig gudstjenesteform (i en særlig menighed).

Jesper Hougaard Larsen hælder dermed mest til det dynamiske integrationsbegreb, hvilket vil sige, at FTS leverer en overordnet og inklusiv ramme for de mellemstlige kristnes religiøse liv, uden at forvente integration i de lokale sognemenigheder (assimilation) på den ene side og på den anden side ønsker han heller ikke, at FTS skal stivne til et permanent og særligt menighedsfællesskab (multikulturalisme). Han

anfører i øvrigt, at han og Marianne Larsen efter det første år som ledere er i bestandig tankeproces, hvad angår integrationsforståelsen og dermed FTS's opgave og mål.

Men hvordan virker FTS's formålsparagraf mht. integration, når man spørger brugerne? Pladsen er ikke til at gennemgå interviewene med de to informanter, så her kommer blot konklusionen.

Konklusion på interviews

I begge interviews er det tydeligt, at kristendommen især spiller en rolle for de to mænd som etisk rettesnor og inspiration. Især Habeb understreger desuden, at kristen etik adskiller sig fra muslimsk etik. Sådan opleves det af ham både i hjemstavnen og i Danmark. I Habeb og Matthews optik er der tale om, at den kristne etik afspejler sig i den danske samfundsopbygning og de sociale systemer og at kontakten med den etiske side af kristendommen derfor kan have en integrerende funktion. De forholder sig dog her især til integration af muslimer: de skal lære "kristne principper". "Kirken skal gå i gang med at integrere muslimerne i det danske samfund. De behøver ikke blive kristne. Men de skal lære dansk moral"... "Samfundet er bygget på den måde". Man skal altså respektere den samfundsorden, der er bygget på kristendommen, men behøver ikke at praktisere kristendommen religiøst: "Det er retssystemet, loven er loven, men jeg kan leve sammen med en muslim, det er lige meget, de har deres egen religion og jeg har min egen og vi kan praktisere begge vores religioner" (Habeb). I parentes vil jeg ikke undlade helt for egen regning at bemærke her, at mange muslimer mener, at et samfund som det danske er meget mere i overensstemmelse med deres opfattelse af hvad islam er, end mange såkaldt muslimske lande er det. Det kan tyde på, at den danske samfundsorden ikke bygger på specifikke kristne værdier, men snarere på nogle værdier, der bunder i en fælles, global oplysningsbaseret og demokratisk tankegang.

For Habeb's vedkommende har en dansk sekulariseret kristendom sat sit præg på ham. Han kommer fra en familie med en stærk religiøs praksis, men i Danmark har han stort set forladt denne praksis. Det står klart, at en dansk kulturkristendom faktisk svarer til hans egen holdning til religion, som han også havde, da han var barn og ung i Irak. Hvor konfessionen var afgørende for hans irakiske familie i Irak, så er han nu ligeglad med konfessionerne og går lige så gerne til katolsk som til protestantisk gudstjeneste; det afhænger af hvem der ellers kommer der, det vil sige, at gudstjenesten også er et socialt mødested.

For Matthews vedkommende har han som konvertit fået mulighed for at praktisere sin kristendom, hvilket han ikke havde i Iran. I Danmark blev han først mødt af pinsekirken, men befinder sig nu bedst i den internationale menighed i Domkirken i FTS-regi, om end gudstjenesterne ikke helt opfylder hans behov for en stærkere etisk og åndelig vejledning.

Ingen af de to føler sig personligt knyttet til deres sognemenighed og sognets almindelige gudstjenesteliv. FTS har altså i deres tilfælde ikke fungeret som en passage til den lokale menighed. Især Matthew synes at have fundet et permanent kirkeligt tilhørsforhold i FTS, om end han er "nysgerrig" efter at møde andre kirker. Interessant nok er det dog i denne sammenhæng, at Habeb's datter helt naturligt er blevet konfirmeret i familiens lokale (Munkebjerg) kirke, selvom hun er døbt i FTS' regi. Man kan forudse at det samme vil ske for

hans søn. Da begge Matthews børn går i en almindelig dansk folkeskole kan man forsigtigt forudse, at de på et tidspunkt, hvis de ønsker at blive døbt og konfirmeret, også vil vælge at blive konfirmeret sammen med deres kammerater ved en højmesse i den lokale kirke. Det vil dermed være den næste generation, der gnidningsfrit integreres i folkekirken men via folkeskolen, der er ramme om børnenes sociale fællesskaber, og ikke via folkekirkens integrationsarbejde i sig selv.

Konkluderende kan derfor siges, at FTS for disse to interviewpersoner ikke har fungeret som en assimilerende integrationsfaktor. Der er ikke tale om, at FTS har fungeret som en passage til de lokale menigheder. I begges tilfælde er FTS snarere blevet et permanent menighedsfællesskab, som de udnytter i forskellig grad og på forskellig vis. Derved demonstrerer deres tilfælde en multikulturalistisk integrationsmodel. Jeg gentager fra tidligere:

I nærværende sammenhæng ville denne integrationsmodel betyde, at FTS' arbejde skulle sigte på at sikre, at de mellemstlige kristne finder en kirkelig sammenhæng, der matcher den kulturbetingede og konfessionsbaserede kirkelig sammenhæng, de har bag sig i deres hjemlande eller får mulighed for at skabe en nyt kirkeligt fællesskab, der tager skyldigt hensyn til deres kultur, fx som et særligt FTS-menighedsfællesskab.

Jesper Hougaard Larsens ideer om, hvorledes integration skal forstås i FTS regi lå nærmere den dynamiske model: Jeg gentager igen fra tidligere: I nærværende sammenhæng vil dette integrationsbegreb betyde, at FTS leverer en overordnet og inklusiv ramme for de mellemstlige kristnes religiøse liv, men at målsætningen ikke er en integration i de lokale sognemenigheder, ej heller skabelsen af et særligt FTS-menighedsfællesskab.

Som Jesper Hougaard Larsen selv udtrykker det og de to interviews viser, ser det ud til, at det kan være vanskeligt at undgå, at FTS bliver et særligt menighedsfællesskab, og at det først er i næste generation en assimilerende integration af nydanske kristne i lokale sognemenigheder kan finde sted og da via folkeskolen som integrationsbærende instans og ikke via folkekirkens initiativer, i hvert tilfælde sådan som de hidtil har formet sig i FTS. Dette forudsætter selvfølgelig et fortsat tæt bånd mellem folkeskole og folkekirke.

Perspektivering af FTS's integrationsarbejde

Andre veje

Det empiriske grundlag for min undersøgelse af, hvorledes kristne fra Mellemøsten integreres i Odenses kirkeliv er unægteligt spinkelt. Jeg fandt det så utilfredsstillende, at jeg valgte at opsøge to andre sammenhænge, hvor jeg kunne forestille mig, at der ville færdes kristne fra Mellemøsten. Det drejer sig om Church of Love og Vollsmose Kirke. Jeg havde to længere samtaler med henholdsvis Massoud Fourouzandeh, Church of Love og sognepræst Torben Hangaard, Vollsmose. I disse samtaler blev det klart for mig, at begge på hver deres meget divergerende måder arbejder ud fra en integrationsmodel, der er både smallere og klarere defineret end det er tilfældet i FTS.

Church of Love

Church of Love blev dannet i 1997 som en multikulturel kirke med særligt fokus på missionsbefalingen og med et ønske om at drive mission blandt nydanskere. Kirken har ca. 150 medlemmer af især afghansk og iransk oprindelse og afdelinger i København, Århus, Ålborg og Odense. Dertil kommer en del mennesker, der ikke er døbt og derfor ikke medlemmer. Der holdes gudstjenester på farsi (med simultantolkning). Kirken ledes af Massoud Fourouzandeh, der selv er iraner.

På spørgsmålet om nødvendigheden af at danne en ny kirke svarer Fourouzandeh, at det ikke var et ønske men blev en nødvendighed, fordi kirken i Danmark ikke viste sig rummelig nok til at kunne give plads for nydanskerne, både de kristne og "søgende muslimer". Han gjorde "alt for at være en officiel del af folkekirken og ikke skabe en ny kirke"...men blev "stille og roligt skubbet den vej". Han mødte mange "blinde veje...forhindringer...uberettigede krav". Fx søgte kirken forgæves efter folkekirkelige lokaler at holde gudstjenester og møder i.

Fourouzandeh ser Folkekirken som et kæmpe hangarskib og Church of Love som en lille gummibåd, der kan færdes, hvor det store skib ikke kan sejle og så vende tilbage til moderskibet, altså Folkekirken. Church of Love vil gerne være en integreret del af folkekirken, men på særlige betingelser fordi de kristne kommer fra andre konfessioner og andre kulturer. Der må tages hensyn de kulturelle og konfessionelle forskelligheder. "Der er kun ét hoved, kun ét legeme, men mange lemmer".

Men "den eneste kirke der var åben nok til at stille lokaler til rådighed for os var Bykirken i Odense". Han synes det er tåbeligt og urimeligt, at folkekirken er lukket for Church of Love og mener, at folkekirken gjorde klogt i inddrage mere tværkirkeligt arbejde. Folkekirken bør udnytte muligheden for at drive mission blandt nydanskere (og "det er ti gange nemmere for en "Massoud" end for en "Morten" at gå ud og tale med muslimer") og tilbyde kristne nydanskere en kirke, der er imødekommende overfor deres kulturelle og konfessionelle baggrund. Men kirkens ledelse har tilsyneladende "endnu ikke fanget" den nye kulturelle og kirkelige situation i Danmark, hvilket han beklager og arbejder på at ændre.

Fourouzandeh døber efter forudgående samtaler og oplæring, hvor han gør klart hvilke sociale omkostninger, det kan have at konvertere. Han angiver at have døbt ca. 500 mennesker.

Church of Love har et meget klart kirkeligt integrationsprojekt. Midlet er mission og formålet er, at kristne nydanskere, hvad enten disse kommer fra en kristen baggrund eller er konverterede muslimer, skal integreres i Den danske Folkekirke. Altså en klar assimilationsmodel som ideal og mål men med særlig hensyntagen til kultur og konfession i integrationsprocessen, der således trækker på en dynamisk integrationsmodel.

Fourouzandeh mener, at FTS (og Vollsmose kirke for den sags skyld) har været for tilbageholdende med missionsarbejdet. Man bør påtage sig sin rolle som kirke, mener han, og være præster mere end integrationsarbejdere; det sidste kan andre tage sig af. Han anfører, at man måske er tilbageholdende med det missionere, fordi der i modsætning til integrationsarbejde ikke er offentlige midler til dette arbejde.

Vollsmose sogn og kirke

Vollsmose sogn i den østlige del af Odense har 12.000 indbyggere, heraf er 68 % muslimer. Der er 70 nationaliteter repræsenteret, men der findes fire store hovedgrupper: etniske danskere, somaliere, tyrkere og palæstinensere.

Vollsmoses kirkes integrationsarbejde påbegyndtes i 1987 på opfordring af daværende biskop Vincent Lind og har fra begyndelsen været ledet af sognepræst Torben Hangaard og er det stadig. Fra starten definerede man tre præmisser for arbejdet:

1. sognet blev defineret som omfattende alle beboere uanset religiøst, etnisk og kulturelt tilhørsforhold
2. integrationsarbejdet var ikke missionerende
3. man ønskede en meget praktisk tilgang

På spørgsmålet om hvad integration er, svarer Torben Hangaard, at det er at udvikle i fællesskab med respekt for forskelligheder. Det, der skal udvikles, er "hele livet"; arbejde, institutioner, skole, fritidsliv. Det gælder om at være sammen på "normal vis". Det er en "simpel" model, siger Hangaard: "Vi skal bare være sammen som mennesker, vi er jo mennesker alle sammen". "Vi skulle nok kunne følges til fodbold eller i biografen, selvom den ene er kristen og den anden muslim" (Hangaard 2005: 46). Man kan så dyrke sin religion, som man har lyst til. Som Hangaard siger: "Du er en god muslim, det skal du blive ved med at være og du er en god kristen, det skal du blive ved med at være". Han er meget skeptisk i forhold til at døbe muslimer, fordi han mener, at det får store sociale følger. Han har i sin tid i Vollsmose kun døbt een muslim.

Vollsmose kirke har en kommunalt ansat integrationsmedarbejder udstationeret i kirken. Hun leder bl.a. en lektiecafé. Derudover er der ansat en palæstinensisk medarbejder, der er muslim og fungerer som "brobygger". Der er derudover et tæt samarbejde med moskeen på Ørbækvej og imam Abu Hassan.

Kirkens medarbejdere hjælper beboerne med alt, hvad de bliver bedt om, fx bistand i retlige sager. Der er flere klubber, bl.a. en syklub og en fiskeklub.

På spørgsmålet om hvorfor folkekirken skal lave den slags integrationsarbejde, som Vollsmose kirke laver, henviser Hangaard dels til Biblen og dels til inspiration fra fransiskanerordenen, der har et stærkt socialt engagement. Den bibelske henvisning er til Mattæusevangeliet kap. 25, 31-46, der understreger den kristnes diakonale pligt. Den kristne er sat under en fordring om at tage sig af det andet menneske uanset hvem dette menneske er, og hvis vi ikke tager den fordring op, er vi ikke kristne, siger Hangaard.

Hangaard ser den tidligere leder af FTS, Leif Munksgaard som missionsarbejder og anfører, at mange muslimer derfor tog afstand fra ham. Han mener, at FTS's arbejde i forhold til de kristne er "forkert", fordi man laver en "slags tvungen frikirke". Derimod mener han, at de kristne skal indoptages i deres lokale sognekirke. Det bør FTS tage aktivt hånd om ("tage de kristne ved hånden hen til deres lokale kirke"). Den lokale kirke har så pligt til at introducere nydanskerne til det øvrige lokale liv (i foreninger etc). FTS fungerer efter Hangaards mening ikke sådan og den før omtalte passage mellem FTS og sognemenighederne

eksisterer ikke. FTS bliver "selvforstærkende" i sin egen position som sær-menighed i den forstand, at arbejdet besværliggør integration i den lokale folkekirke.

Vollsmose kirkes integrationsprojekt er lige så klart formuleret som Church of Love's, blot udfra et andet integrationsbegreb. Her koncentrerer man sig om folkelig integration på kristen, diakonal baggrund. Man abonnerer på den dynamiske integrationsmodel og jeg citerer fra afsnit 4: "Udgangspunktet er således, at det politiske, økonomiske og sociale fællesskab baseres på en politisk orden, der forudsættes anerkendt af de etniske minoriteter...Majoritetssamfundet insisterer på social integration, dvs. aktiv samfundsdeltagelse, men anerkender kulturelle, etniske, religiøse forskelle, for så vidt disse ikke står i modsætning til samfundets legale grundlag. Idealet er således et dynamisk integrationsbegreb, hvis centrale byggesten er gensidighed og lighed" (Seeberg og Sinclair: 2005 p. 6). Det er altså bemærkelsesværdigt for arbejdet ved Vollsmose kirke, at man ikke bekymrer sig om den kirkelige integration overhovedet, men udfører bibelsk inspireret folkeligt integrationsarbejde.

Det skal tilføjes, at kirkens arbejde ifølge Hangaard høster stor positiv opmærksomhed udenfor Danmark, hvor flere kirker kopierer konceptet. Vollsmose kirke er desuden inviteret til at deltage som inspiratorer i Vatikanets integrationsarbejde som eneste protestantiske kirke, og kirkens arbejde har vakt opmærksomhed i USA via den nu afgående amerikanske ambassadør i Danmark, James P. Cain.

Konklusion

Min undersøgelse mødte allerede i udgangspunktet det grundlæggende problem, at der kun kunne identificeres to kristne personer med baggrund i Mellemøsten blandt FTS's brugere. Det er vanskeligt at drage nogen konklusion på så ringe empirisk grundlag, og jeg finder det ikke forsvarligt at svare definitivt på, hvorvidt og hvorledes FTS integrationsarbejde lykkes i forhold til kristne fra Mellemøsten. Medmindre man ønsker at bruge det lave antal mellemøstlige kristne i FTS som ligefrem indikation på, at FTS's arbejde ikke lykkes: det mener jeg imidlertid ikke er en tilrådelig konklusion.

Dog har jeg gennemført to kvalitative interviews og draget hvad man må kalde meget foreløbige konklusioner på baggrund af dem. Det er et væsentligt faktum i bedømmelsen af FTS's integrationsarbejde i forhold til denne specielle gruppe, at alle mine informanter har anført, at der findes omkring 200 kristne fra Mellemøsten i Odense. Alt efter temperament kan man synes, at 2 ud af 200 er få - eller det modsatte. Konklusionen af interview-undersøgelsen er i al sin foreløbighed, at FTS opfylder sit formål, hvis man betragter det ud fra en multikulturalistisk integrationsmodel. MEN der ligger en grundlæggende vanskelighed i at evaluere et integrationsprojekt, der ikke arbejder ud fra et klart defineret integrationsbegreb.

Praktikopholdet på dette folkekirkelige integrationsprojekt gav netop anledning til at se nærmere på selve integrationsbegrebet og her valgte jeg at perspektivere FTS's arbejde ved at inddrage Vollsmose kirke og Church of Loves meget forskellige tilgange til kirkeligt integrationsarbejde.

Det særlige ved de to sidste organisationer er, at de klart har valgt at fokusere på enten kirkelig integration (Church of Love) eller folkelig integration (Vollsmose kirke), hvorimod FTS i følge formålsparagraffen fokuserer på både kirkelig og folkelig integration. Det dobbelte formål synes at vanskeliggøre tegningen af en klar profil og et tydeligt integrationsbegreb, hvorpå FTS's arbejde kan stå. Church of Love og Vollsmose

kirke fremstår med en noget klarere profil end FTS. Og selv om begge disse kirker åbenlyst har en meget stærk leder af arbejdet, så vil den klarere profil sandsynligvis sikre, at arbejdet kan fortsætte ad samme linje, når de to personer ikke leder arbejdet mere. Hvorimod det er muligt, at FTS's åbne formålsparagraf åbner for, at den til enhver tid siddende leder kan forme arbejdet mere efter egne visioner og ønsker. Jeg vil her gerne citere den førnævnte evaluering, som Fyens Stift bestilte og som under et afsnit kaldet "Lis og Leif" skriver følgende:

"Det har været vigtigt og rigtigt (*min understregning*), at Lis og Leif Munksgaard har fået lov at forme stedet efter eget ønske og til at lave det projekt, de gerne ville. Det var i øvrigt en betingelse for, at de ville komme tilbage til Danmark (*fra missionsarbejde i Mellemøsten, kj*), at de havde frie hænder til at forme FTS, som de ville..., hvorved det i høj grad blev deres personlige projekt".

Jeg vil selv stille spørgsmålstegn ved, om det er så "rigtigt" at arbejde med en meget åben formålsparagraf og bevidst lade den til enhver tid siddende leder definere FTS's arbejde. Ikke fordi der pr. definition er noget galt med den ene leders syn på integration frem for den andens, men fordi det slører arbejdets profil og mål.

Dette fører frem til:

Synspunkter til videre overvejelser

Min undersøgelse rejser et spørgsmål, som jeg mener det ville gavne FTS at få klarhed over, fordi det vil skærpe FTS profil udadtil, nemlig hvorledes den folkelige og den kirkelige integration forholder sig til hinanden. Spørgsmålet er væsentligt, fordi FTS henvender sig både til kristne og til flygtninge og indvandrere med en anden trosretning end kristendom. Jesper Hougaard Larsen anfører, at han ønsker at arbejde ud fra et grundtvigsk funderet syn bygget på det klassiske grundtvigske "slagord"; menneske først - kristen så". Et slagord, der dog altid i den givne situation kræver tolkning. I FTS's arbejde har en uafklarethed i forhold til formålsparagraffen hidtil bevirket, at man, med Jesper Hougaard Larsens ord, ikke bare "både blæser og har mel i munden, men også forsøger at hoste".

Som jeg forstår Jesper Hougaard Larsens tolkning af formålsparagraffen, har FTS under hans ledelse ingen missionær ambition (ifølge evalueringen var dette heller ikke tilfældet under Leif Munksgaards ledelse). En klargørelse af formålsparagraffens integrationsforståelse kunne tydeliggøre dette for FTS's muslimske brugere. Det ville også gøre det klart, at en del af FTS's arbejde har diakonal karakter: dette er en væsentlig pointe for Jesper Hougaard Larsen og et synspunkt han i øvrigt deler med Torben Hangaard. Det diakonale arbejde er for begge "farveblindt"⁴, dvs. at folkekirken i sit diakonale arbejde ikke bør tage hensyn til religiøs overbevisning og tilhørsforhold.

I forhold til de kristne vil en tydeliggørelse af integrationsbegrebet være en hjælp til at målrette arbejdet i højere grad.

⁴ Jesper Hougaard Larsen citerer Kirkens Korshærs leder Bjarne Lenau Henriksen for udtrykket farveblindhed mht kirkens diakonale arbejde og Torben Hangaard citerer fodboldtræneren Jack Johnson for at have sagt: "Når det gælder mennesker er jeg farveblind."

- Hvis man fx ønsker at arbejde med en assimilationsmodel, må man styrke og udbygge båndene mellem FTS som institution og de 22 sogne, der står bag projektet, så at disse får mere end et økonomisk ansvar i integrationsprocessen.
- Hvis man ønsker at arbejde målrettet ud fra en multi-kulturalistisk model, må man sætte kræfterne ind på at styrke og udbygge den særlige FTS-menighed, der holder sær-gudstjenester i domkirken.
- Hvis man ønsker at arbejde med en dynamisk integrationsmodel, må man etablere/udbygge det praktisk-teologiske samarbejde mellem folkekirkens menigheder og kristne og kristne menigheder af anden kulturel og konfessionel baggrund fx i forhold til det liturgiske liv.

Opfordringer

Min undersøgelse er koncentreret om Odense og Folkekirkens Tværkulturelle Samarbejde i Odense. Til sidst vil jeg tillade mig at opsummere mine iagttagelser i følgende opfordringer til folkekirken som sådan:

For det første at man i alt kirkeligt integrationsarbejde gør sig klart hvilket integrationsbegreb man arbejder ud fra, både processuelt og som mål.

For det andet at folkekirken diskuterer og overvejer sin lovgivning vedr. kirkers brug, der for nuværende er meget statskirkeligt præget.

For det tredje at man diskuterer folkelighedsbegrebet og dermed folkekirke-begrebet ud fra den nye virkelighed, der inkluderer/bør inkludere kristne med anden folkelig baggrund end dansk.

Litteraturliste

Dahler-Larsen, Peter 2002: *At fremstille kvalitative data*, Odense Universitetsforlag, Odense.

Gravesen, Marie Bondo og Frandsen, Johs. Nørregaard 2007: *Evaluering af Folkekirkens Tværkulturelle Samarbejde i Odense*, Syddansk Universitet, Odense.

Hangaard, Torben og El-Badawi, Maher 2005: *Det kan godt lade sig gøre! Kirke og integration*, Facet.

Seeberg, Peter og Sinclair, Kirstine 2005: *Odense kommunes fremtid – i et integrationsperspektiv. Center for Mellemløststudier*, Syddansk Universitet, Odense.

Sørensen, Jørgen Skov 2008: *Folkekirken og migrantmenigheder. Projektbeskrivelse*. Det mellemkirkelig Råd, København.